

## Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Ders ve Çalışma Kitaplarının Karşılaştırmalı Analizi\*<sup>1</sup>

Mustafa Alper Çetin<sup>2</sup> Bahri Ata<sup>3</sup>

### Makale Bilgisi

**DOI:**

10.29329/jirte.2021.342.2

**Makale Geçmişi:**

Alındı: 11/02/2021

Düzeltilme: 12/03/2021

Kabul: 13/03/2021

**Tür:** Araştırma

**Anahtar Sözcükler**

Sosyal bilgiler

Suudi Arabistan

Türkiye

Ders kitapları

Karşılaştırmalı eğitim

### Özet

Bu araştırmada Suudi Arabistan Krallığı'nda 2015-2016 eğitim öğretim yılında ilkököl 4. sınıf ile 9. sınıf arasında kullanılan sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme ve değerlendirme boyutları incelenerek Türkiye Cumhuriyeti'ndeki 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarıyla karşılaştırmak amaçlanmıştır. Her iki ülkenin ders ve çalışma kitapları doküman analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarının davranışçı yaklaşıma göre, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının ise yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlandığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında sunuş yoluyla öğretim stratejisi ve düz anlatım yöntemlerinin hâkim olduğu, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ise buluş yolu ile öğrenme stratejisi, tartışma ve örnek olay yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarına göre daha az kavramın yer aldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlük ve kaynakça bölümlerinin bulunmadığı, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ise sözlük ve kaynakça bölümlerinin yer aldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında, Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarına göre daha fazla sayıda resmin yer aldığı tespit edilmiştir.

## The Comparative Analysis of Social Studies Textbooks and Workbooks of the Kingdom of Saudi Arabia and The Republic of Turkey

### Article Info

**DOI:**

10.29329/jirte.2021.342.2

**Article History:**

Received: 11/02/2021

Revised: 12/03/2021

Accepted: 13/03/2021

**Type:** Research

**Keywords**

Saudi Arabia

Turkey

Social studies

Textbooks

Comparative education

### Abstract

The present study aimed to compare the textbooks and the workbooks that are used for 4th - 9<sup>th</sup> school students in the Kingdom of Saudi Arabia in 2015-2016 educational year with the textbooks and workbooks that are used for 4<sup>th</sup>-7<sup>th</sup> school students in the Republic of Turkey by examining their educational aims, contents, processes and assessment and evaluation tools. In the current research, the textbooks of both countries are subjected to document analysis. The data were evaluated with the content analysis method. According to the research results, it has been understood that the Turkish social studies curriculum is based on the educational philosophy of constructionism while social studies textbooks in the Kingdom of Saudi Arabia are prepared following the educational philosophy of behaviourism. It has been seen that discovery learning techniques, discussion, and case methods are used in the social studies curricula of the Republic of Turkey while expository teaching approach and direct instruction methods are dominant in the social studies textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia. It has been detected that the textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia include less concept than the textbooks of the Republic of Turkey. It is also detected that while the textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia do not include dictionary and bibliography parts, textbooks of the Republic of Turkey include dictionary and bibliography parts. The social studies textbook of Saudi Arabia is more illustrated than the social studies textbooks of the Republic of Turkey.

**Atf:** Çetin, M. A. ve Ata, B. (2021). Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının karşılaştırmalı analizi. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 25-41. 10.29329/jirte.2021.342.2

\* Birinci yazarın, ikinci yazarın danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinden üretilmiştir. [It was derived from the first author's doctorate dissertation completed under the supervision of second author.]

<sup>1</sup> Bu çalışma, ders kitaplarına dayalı olarak yapıldığı için etik kurul onayı gerekmemektedir.

<sup>2</sup> Öğretmen, Millî Eğitim Müdürlüğü, Türkiye, [malpercetin968@gmail.com](mailto:malpercetin968@gmail.com)

<sup>3</sup> Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Türkiye, [bahriata@gmail.com](mailto:bahriata@gmail.com)

## EXTENDED ABSTRACT

### Purpose

The present study aimed to compare the textbooks and workbooks that are used for 4<sup>th</sup>-9<sup>th</sup> school students in the Kingdom of Saudi Arabian 2015-2016 educational year with the textbooks and workbooks that are used for 4<sup>th</sup> - 7<sup>th</sup> school students in the Republic of Turkey by examining their educational aims, contents, processes and assessment and evaluation tools. In accordance with this purpose, answers to the following questions are sought:

How are Saudi Arabia and Turkey's point of view on the concept of citizenship, nationalism, religion, Ottoman, and domestic issues within the context of social studies textbooks?

What are the differences and similarities of textbooks and workbooks of Saudi Arabia and Turkey?

### Method

In the research, document analysis can be a stand-alone data collection method or can be used other data collection methods. The document is an important source of information that should be used effectively in qualitative research. In such a research, the researcher can obtain the data he/she needs without the need for observation or interviews (Yıldırım & Şimşek, 2013). In the current study, the data were collected by document analysis technique. In this context, the textbooks and workbooks taught in the 2015-2016 educational year for 4<sup>th</sup> - 7<sup>th</sup> school students in Turkey are supplied. The data obtained through document analysis were subjected to content analysis.

### Results

In Saudi Arabia, in the 2015-2016 educational year, social studies textbooks are printed only by the state, while in Turkey social studies textbooks are published by both state and private publishing houses. There is complete harmony between subject headings and content in the social studies textbooks of Saudi Arabia and Turkey. It has been determined that social studies textbooks of Saudi Arabia include less concept than those of Turkey. It has been detected that social studies textbooks in Turkey include them while the textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia do not include dictionary and bibliography parts. It has been understood that the Turkish social studies curriculum is based on the educational philosophy of constructionism while social studies textbooks in the Kingdom of Saudi Arabia are prepared following the educational philosophy of behaviorism. It has been determined that discovery learning techniques discussion and case methods are used in the social studies curricula of the Republic of Turkey while expository teaching approach and direct instruction techniques are dominant in the social studies textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia, It has been concluded that while social studies textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia include gap filling, short answered or matching questions, social studies textbooks of the Republic of Turkey include multiple-choice, matching, gap filling, short answered or open-ended questions and true-false questions in the evaluation process. The social studies textbooks of the Kingdom of Saudi Arabia are more illustrated than the social studies textbook of the Republic of Turkey.

### Discussion and Conclusion

The concept of religion takes first place in the social studies textbooks of Saudi Arabia with 63.3%. This can be explained by the fact that Saudi Arabia which rules in the region where Islam was born uses religion as a means of social reconciliation. Nevertheless, the Saudi Arabian state uses religion as a legalization tool for political purposes by avoiding the concept of secularism. The concept of nationalism takes second place in the social studies textbooks of Saudi Arabia with 28.2%. The concept of citizenship takes third place in the social studies textbooks of Saudi Arabia with 5.2 %. In the sub-concepts created within the context of citizenship, the rate of rights concept is 12.5 % and the rate of liability is 87.5 %. While obligations and obedience to laws and rules are emphasized in Saudi Arabia textbooks, it is seen that the state aims the type of citizen to be obedient. The concept of Ottoman takes fourth place in the social studies textbooks of Saudi Arabia with 2 %. The positive rate of perception of the Ottoman concept is 68.1 % and the negative rate is 31.8 %. The concept of domestic issues takes the last place in the social studies textbooks of Saudi Arabia with 1 %. In the content of domestic



issues, environmental problems are in the first place with 48.2 %. Economic problems are in the second place in the content of domestic issues with 42.4 %.

The concept of nationalism takes first place in the social studies textbook of Turkey with 41.7 %. More neutral discourse prevails in the perception of the nation studied under this concept. Citizenship issues that are located based on rights, obligations, and laws take second place in the social studies textbooks of Turkey. It has been detected that the activities in social studies workbooks of Turkey are prepared according to the constructivist learning approach while the activities in the social studies workbooks of Saudi Arabia are prepared according to the behavioral learning theory. It has been determined that the questions in the social studies workbooks of Saudi Arabia are directed to the knowledge comprehension level of the cognitive field, the types of activities are few in number, traditional evaluation methods such as gap-filling and true-false are used. It has been concluded that the questions in the social studies workbooks of Turkey include the examples of knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis, and evaluation levels of the cognitive field, the activity types are more in number, contemporary evaluation methods are used to evaluate the process rather than the product. It has been detected that the information, explanation, and activities are given with an expression aimed at creating and building in Turkey while information, explanation, and activities are given in a memorizing way in the social studies workbooks of Saudi Arabia. It is concluded that it is employed in Turkey while drawing attention is not used in social studies workbooks of Saudi Arabia. It has been determined that while the social studies workbooks of Saudi Arabia do not include questions that will help students to discover knowledge, the social studies workbooks of Turkey include questions that help students to discover and construct the knowledge. It is detected that while the explanations about learning strategies that enable students to learn on their own are not used in the social studies workbooks of Saudi Arabia, the explanations about learning strategies that enable students to learn on their own are used in the social studies workbooks of Turkey.

## GİRİŞ

Çeşitli değişim ve yönelimler, her programı uygun şartlarda değerlendirme, yeniden gözden geçirme ve düzenleme ihtiyacını doğurmaktadır. Bu nedenle uygulayıcı konumda olan eğitim kurumları çalışanlarının güncel programı tüm özellikleriyle bitmiş olarak düşünmemesi gerekmektedir. Eğitim kurumlarının diğer ülkelerle kendi eğitim sisteminin benzer ve farklı durumlarını bilimsel olarak tespit etme amacıyla karşılaştırmalı eğitimden faydalanması önemli bir husustur (Demirel, 2006). Böylelikle farklı ülkelerin programlarını inceleyip karşılaştırarak başarılı veya başarısız oldukları unsurları belirtmek, program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte, karşılaştırmalı çalışmalar bilim, teknoloji ve iletişim alanlarındaki seri gelişmelerin yol açtığı ve zorunlu kıldığı sürekli program geliştirme çalışmalarına kaynak temin etmek için ihtiyaç duyulan geniş çaplı dokümanları da sağlayacaktır (Ergün, 1985). Karşılaştırmalı eğitim, eğitimde program geliştirme, eğitimde psikolojik hizmetler, eğitim yönetimi, eğitimde ölçme değerlendirme, eğitim sosyolojisi ve eğitim felsefesi gibi bir alt eğitim bilimi dalıdır (Erdoğan, 2006, s. 17). Ayrıca Karşılaştırmalı eğitim; eğitim konusunda farklı politikaları, eğitimle ilgili yasaları, eğitimin finansal kaynaklarını ve yapıları, diplomaları incelemenin yanında, amaç, içerik, yöntemler, araç-gereçler, öğretim materyalleri, değerlendirme, öğrenci, öğretmen, yönetici, veli, denetleyici ile ilgili tüm sorunları incelemektedir. Ayrıca karşılaştırmalı eğitim olguları iki ya da daha çok bölge, ülke ve kıtada incelemektedir (Türkoğlu, 2012). Bu alan, eğitim konusunda farklı politikaları, eğitimle ilgili yasaları, eğitimin finansal kaynaklarını ve ilk, orta ve yüksek eğitim gibi yapıları inceler. Bununla birlikte, eğitimin amaçları, içeriği, yöntemleri, araç gereçler, öğretim materyalleri ve değerlendirmeleri, öğrenci, öğretmen, yönetici, veli, denetçi ile ilgili tüm sorunları araştırır. Eğitime etki eden faktörlerin farklı eğitim sistemlerinde nasıl çalıştığının anlaşılmasında karşılaştırmalı eğitimin yeri ve önemi büyüktür. Devletler arası siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel ilişkilerin iyi yönde geliştirilmesinde ortak paydada buluşmak gerekmektedir. Bunun geri bildirimini alınmasında karşılaştırmalı eğitim bilimsel yönden katkı sağlayacaktır.

Ülkeleri karşılaştırma açısından bakıldığında, demokrasi ile yönetilen Türkiye ve monarşiyle yönetilen Suudi Arabistan'da öğretim felsefesi, programı ve yaklaşımlarında önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu 1923 olmakla beraber kökleri Osmanlı İmparatorluğu'na dayanmaktadır. Suudi Arabistan ise Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak 1932'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Aynı zamanda Suudi Arabistan, şeriatla yönetilen bir İslam devletidir. Seçilmiş bir parlamento bulunmamakta, krallıkla yönetilmektedir (Özden, 2011). Suudi Arabistan'da anayasa olarak din kuralları kabul edilmiştir. Yasama ve yürütme gücü kraldadır. Kral bakanlar kurulunu atamakta, kurulun aldığı kararları veto edebilmektedir. Siyasi partiler ve yasama organı bulunmamaktadır. Fakat her vatandaş, meclis olarak adlandırılan ve düzenli olarak yapılan dinleme oturumlarına başvurarak, krala şikayetlerini iletebilmekte ve yardım isteyebilmektedir (Yaşar, 2007, s. 37-38). Suudi Arabistan'da yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi eğitim alanının da belirleyici unsur dindir. Anasınıfı dışındaki eğitim kademelerinde kız-erkek ayrı eğitim verilmektedir. Zorunlu eğitimin 6 yıl olarak uygulandığı ilgili ülkede, tüm eğitim kademeleri öğrencilere parasız olup, ders kitapları da ücretsiz olarak devlet tarafından dağıtılmaktadır. Suudi Arabistan'da 6+3+3 eğitim sistemi uygulanmaktadır (Gündoğdu, 2013).

Türkiye'de eğitim programları ve ders kitaplarıyla ilgili uzun yıllardır çeşitli tezler, makaleler ve araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda genellikle ders kitaplarının içerikleri değerlendirilmektedir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019; Dere ve Uçar, 2020; Gülersoy, 2013; Öztürk ve Çığır-Dikyol, 2013; Tabak ve Yaylak, 2020; Tay, 2005; Ulu-Kalın ve Koçoğlu, 2017). Bunun yanında öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerine başvuran çalışmalar (Akpınar, 2013; Akman ve Çay, 2019; Doğan ve Torun, 2018; Nalçacı, 2011; Taşkın ve Açıkalın, 2020; Yaylak, 2020) da bulunmaktadır. Ancak karşılaştırmalı olarak Türkiye'nin sosyal bilgiler öğretim programlarını (Işık-Durna, 2007; İbrahimova, 2002; İnci, 2009; Osmanoğlu, 2012; Özkaral, 2015; Yıldırım, 2006; Yılmaz-Önkür, 2004; Yüceer, 2011) ve ders kitaplarını (Cömert, 2019; Kab, 2012, Kafadar, 2019; Merey, 2012; Saçlı, 2007) karşılaştıran çalışmalar daha sınırlı sayıdadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarını karşılaştıran araştırmalarda daha çok Batı ülkeleri (ABD, Almanya, Fransa) seçilmiştir. Bu bağlamda Suudi Arabistan öğretim programları ve ders kitapları ile ilgili Türkiye'de iki araştırma yapıldığı gözlenmiştir. İlk olarak Yaşar (2007) tarafından yazılan "Suudi Arabistan'daki Mutavassıt (Ortaokul) 1. Sınıf Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Programları ile Türkiye'deki 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Eğitimi Programının Karşılaştırılması" adlı yüksek lisans tezinde, araştırmacı ülkenin eğitim bakanlığının sitesinden araştırmaya konu olan derslerin kitaplarına ulaşabilmiştir. Çalışmasının sınırlılıklar



kısımında yaptığı tüm girişimlere rağmen tezinin konusu olan kaynakların bir kısmına ulaşamadığını belirtmiştir. İkincisinde Gökdemir (2010) tarafından yazılan "Suudi Arabistan Ders Kitaplarında Türkler ve Türk İmajı" adlı yüksek lisans tezinde araştırmacı, ders kitaplarının çevirilerini yaparak Türkler hakkındaki görüşleri ayrıntılı olarak incelemiştir. Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılmalı incelenmesine odaklanan çalışmalarda daha çok batılı ve gelişmiş ülkelere ağırlık verildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Uzak Doğu ülkelerine göre gelişmekte olan bir Orta Doğu ülkesi incelenmektedir. Suudi Arabistan'daki ders ve çalışma kitaplarının incelenmesi neticesinde, Türkiye'nin program geliştirme, ders kitabı ve çalışma kitabı hazırlama çalışmalarında faydası olacağı umulmaktadır.

Bu çalışmada; Suudi Arabistan Krallığı'nda 2015-2016 eğitim öğretim yılında ilkököl 4. sınıf ile 9. sınıf arasında uygulanan sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme ve değerlendirme boyutları incelenerek Türkiye'deki 4-7. Sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarıyla karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu soruların belirlenmesinde şeriatla yönetilen Suudi Arabistan ile demokrasi ile yönetilen Türkiye'nin ders kitaplarında seçilen kavramların farklılaşp farklılaşmadığı öğrenilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler ders kitapları bağlamında Suudi Arabistan ve Türkiye'nin vatandaşlık, milliyetçilik, din, Osmanlı ve iç sorun kavramlarına bakış açıları nasıldır?
2. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler ders ve çalışma kitapları geleneksel yaklaşımlara göre mi ya da çağdaş yaklaşımlara göre mi hazırlanmış, benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

## YÖNTEM

### **Araştırmanın Modeli**

Eğitimle ilgili bir çalışmada; ders kitapları, öğretim programları, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmî belgeler vb. veri kaynağı olarak kullanılabilir. Doküman analizi tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanıldığında, dokümanların araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizi yapılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma veri toplama tekniklerinden doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yöntem olarak betimsel araştırma, veri toplama tekniği olarak doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına uygunluğu ve yazılı materyal kapsamında değerlendirilen ders kitapları ve çalışma kitapları incelemeye olanak sağlaması nedeniyle kullanılmıştır. Araştırma boyunca nitel araştırma prosedürleri takip edilmiştir.

### **Veri Toplama Kaynakları ve Verilerin Toplanması**

Bu çalışmada veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Bu kapsamda 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de 4-7. ve Suudi Arabistan'da 4-9. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders ve çalışma kitapları temin edilmiştir. Türkiye 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitapları özel yayınevleri tarafından basılmıştır, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından okullarda okutulmaktadır. Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları, bu kitapların ders kitabı olarak okutulduğu devlet okullarından temin edilmiştir. Suudi Arabistan 4-9. sınıf sosyal bilgiler ders ve çalışma kitapları Suudi Arabistan Eğitim ve Öğretim Bakanlığı tarafından basılmıştır. Araştırmacı MEB tarafından Medine Uluslararası Türk İlkokulu'na öğretmen olarak görevlendirilmiştir. Suudi Arabistan'daki dokümanlara ulaşmak için görev yeri olan Medine'de ders ve çalışma kitaplarına erişmiştir. Türkiye ve Suudi Arabistan'da kullanılan ders ve çalışma kitaplarının künyeleri aşağıda belirtilmektedir:

#### *Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*

1. İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2016). Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
2. İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2016). Ankara: Berkay Yayıncılık.
3. İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2014). Ankara: Evren Yayıncılık.
4. İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (2016). Ankara: Korza Yayıncılık.

### *Suudi Arabistan Sosyal Bilgiler Kitapları*

- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Rabi el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Hamis el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Sadis el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Evel el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 1. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Sani el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 2. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Salis el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 3. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)

### *Suudi Arabistan Sosyal Bilgiler Çalışma Kitapları*

- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Rabi el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Hamis el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Sadis el-İbtidai, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı İlkokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Evel el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 1. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Sani el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 2. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye. Et- Terbiyetü'l Vataniyye, el-Saf el-Salis el-Mutavassıt, Riyad. (Suudi Arabistan Krallığı Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Ortaokul 3. Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı)

### **Verilerin Analizi**

Doküman analiziyle elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Verileri tanımlayarak, içlerinde saklı olabilecek gerçeklerin ortaya çıkarılmasına çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın amaçlarındaki sorulara yanıt bulabilmek için; ders kitaplarında devletin vatandaşlık, milliyetçilik, din, Osmanlı ve iç sorun kavramlarına ilişkin algılarının nasıl ve iç sorunlarının neler olduğu içerik analiziyle anlaşılmaya çalışılmıştır.





## BULGULAR

### Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Bu kısımda her iki ülkenin sosyal bilgiler ders kitapları bağlamında vatandaşlık, milliyetçilik, din, Osmanlı ve iç sorun kavramlarına yönelik bakış açıları ele alınmıştır. Her iki ülke sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen ilgili kavramların frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

**Tablo 1.** Suudi Arabistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tespit Edilen Kavramlar

	<b>Kavramlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
<b>Suudi Arabistan</b>	Din	2016	63,3
	Milliyetçilik	900	28,2
	Vatandaşlık	168	5,2
	Osmanlı	66	2,0
	İç Sorun	33	1,0
	<b>Toplam</b>	<b>3183</b>	<b>100</b>
<b>Türkiye Cumhuriyeti</b>	<b>Kavramlar</b>	<b>f</b>	<b>%</b>
	Milliyetçilik	1059	41,7
	Vatandaşlık	713	28,1
	Din	354	13,9
	Osmanlı	315	12,4
	İç Sorun	95	3,7
<b>Toplam</b>	<b>2536</b>	<b>100</b>	

Tablo 1’de Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan kavramların yüzdeleri; “Din” %63,3, “Milliyetçilik” %28,2, “Vatandaşlık” %5,2, “Osmanlı” %2,0 ve “İç Sorun” %1 şeklindedir. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan kavramların yüzdeleri; “Milliyetçilik” %41,7 “Vatandaşlık” %28,1, “Din” %13,9, “Osmanlı” %2,4 ve “İç Sorun” %3,7 şeklindedir. Buna göre Osmanlı ve iç sorun kavramları her iki ülkede de son sıralarda yer almışlardır. İlk üç sıradaki kavramlar incelendiğinde Türkiye’de milliyetçilik kavramı birinci sırada yer alırken Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında ise din kavramı birinci sırada yer almıştır. Vatandaşlık kavramı Suudi Arabistan sosyal bilgiler kitaplarında üçüncü sıradayken Türkiye’deki sosyal bilgiler kitaplarında ikinci sırada yer almaktadır. Arabistan Devleti’nin vatandaşlığı daha çok haklar mı yoksa yükümlülükler kapsamında mı değerlendirdiği, ayrıca devletin vatandaşlık öğretiminde takip ettiği eğitimsel yöntemin ne olduğu hususunda ders kitapları açıklayıcı bilgiler vermektedir. Hak kavramı ders kitaplarında 21 kez tekrar edilirken, yükümlülük kavramı 147 kez tekrar edilmiştir. Yükümlülük oranı, %87,5 ve hak oranı ise %12,5 şeklindedir. Buna göre Suudi Arabistan Devleti’nin vatandaşlarını daha çok yükümlülüklerini yerine getiren itaatkâr bireyler olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Türkiye’deki sosyal bilgiler ders kitaplarında haklara 513 kez vurgu yapılırken, yükümlülükler 167 kez ve uyulması gereken kanunlara 33 kez yer verilmiştir. Hak kategorisinin oranı %71,9 iken, yükümlülük %23,4 ve kanun ise %4,6’dır. Buradan hareketle Türkiye’nin vatandaşlarını daha çok hakları olan bireyler olarak algıladığı yorumu yapılabilir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Osmanlı kavramının pozitif olarak yer aldığı tekrar sayısı 45 iken, Osmanlı algısının negatif olarak yer aldığı tekrar sayısı 21’dir. Osmanlı algısının pozitif oranı %68,1 ve negatif oranı 31,8’dir. Buradan hareketle Suudi Arabistan Krallığı’nın Osmanlıya karşı olumsuz düşüncesinin olduğu, bununla birlikte Osmanlı Devleti ve Osmanlı devlet idarecilerine karşı olumlu ifadelerin de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı kavramında tespit edilen ifadeler Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabı metinlerinden alıntılar yapılarak aşağıda sunulmuştur:

Ertuğrul Anadolu’ya geldiğinde, Konya sultanı Selçuklu Ala el-din’in Haçlılara karşı savaştığını gördü ve ona bu savaşta yardım etti. Bu yardımına karşılık, sultan Ala el-din, Ertuğrul’a ve ailesine yerleşmesi için Anadolu’nun kuzeybatı bölgesini tahsis etti. Bizanslılara karşı savaşa devam ettiği için de ona Gazi lakabı verildi. Anadolu platosuna yerleşen Ertuğrul’un ailesi, daha sonra Osmanlı Devleti’ni kuran aile oldu. (Ortaokul 2. sınıf birinci dönem ders kitabı).

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması sonucunda Kuzey Avrupa'daki Arap vilayetleri Avrupa istilasına daha fazla dayanamadı. İrkçı İttihat ve Terakki Cemiyeti bu vilayetlerin ve toplumda yaşayan yabancı unsurların Türkleştirilme politikasının en büyük destekçisi olan siyasi güçtü. Bu politikanın neticesinde Arap vilayetlerinde Osmanlı aleyhine ayaklanmalar ve kopmalar başladı. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına da bu cemiyet neden olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mensubu Mustafa Kemal Atatürk İslam halifeliğini hicri 1342 yılında kaldırarak Osmanlı Devleti'ni yıktı. (Ortaokul 2. sınıf birinci dönem ders kitabı).

Yukarıdaki kitap alıntılarında görüleceği üzere Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Osmanlı kavramı ile ilgili hem olumlu hem de olumsuz bir algılama olduğu söylenebilir. Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında Osmanlı kavramı toplam 315 kez yer almıştır. Bu rakam, bütün kategorilerde yapılan toplam frekansın %12,4'üdür. Osmanlı kavramı, Osmanlı Devleti ve Osmanlı Devlet idarecilerini kapsamaktadır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında iç sorun kavramı 33 kez yer almıştır. Bu değer bütün kavramlarda yapılan toplam frekansın %1'idir. İç sorun kavramı çevre sorunları, hava, toprak ve su kirliliği, nitelikli iş gücü eksikliği, yeraltı suyu yetersizliği, nüfus yoğunluğu, şehirleşme ve yabancı nüfus sayısının fazlalığını kapsamaktadır. Buna göre Suudi Devleti'nin iç sorunlarının neler olduğu hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında iç sorunlar kavramı toplam 95 kez tekrar edilmiştir. İç sorunlar kavramı; borç, üretimsel sorun, yer üstü kaynak yetersizliği, yer altı kaynak yetersizliği, nitelikli iş gücü, şehirleşme, nüfus yoğunluğu, ayrılıkçı ve milliyetçi hareketler, okullaşamama, mezhep çatışmaları, iç güvenlik sorunlarını; terör ve çevre sorunlarını, hava, toprak, su ve gürültü kirliliği gibi konuları kapsamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında din kavramı, kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan, çeşitli ayin, uygulama, değer ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütünü ifade eder. Bu bağlamda yapılan analizin bulguları İslamiyet'in doğduğu bölgede hüküm süren Suudi Devleti'nin din algılayışının nasıl olduğu, nasıl oluştuğu ve dinin devlet için meşruiyet kaynağı olup olmadığı hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen din kavramı, kutsal ve ahlaki öğeler taşıyan, çeşitli ayin, uygulama değer ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütünü ifade eder. Bu bağlamda yapılan analizin bulguları tarihinde dini ve laik hukuk yönetimi tecrübesini yaşayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ders kitaplarında dine nasıl bir yaklaşım sergilediği hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. Din kavramı alt kavramları altında en fazla pozitif söylem 25 kez ile İslamiyet inancında olmuştur. Bu durum Türkiye toplumunun çoğunun İslam dinine mensup olmasıyla açıklanabilir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında millet, aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, ülkü, duygu, gelenek ve görenek birliği olan insanların oluşturduğu topluluğu ifade etmektedir. Suudi sosyal bilgiler ders kitaplarında; Suud ve Suudlar kimi zaman millet kavramıyla eşdeğer anlamda kullanılmıştır. Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında milliyetçilik kavramı 1059 kez tekrar etmiştir. Bu rakam, bütün kategorilerde yapılan toplam frekansın %41,7'sidir. Milliyetçilik kavramı altında millet, vatan, devlet, kahramanlık ve ordu alt kavramlarının yoğunlukla kullanıldığı görülmüştür.

### İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Bu kısımda Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının farklılık ve benzerlikleri üzerinde durulmuştur. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının özellikleri olarak Tablo 2'de karşılaştırılmıştır.

**Tablo 2.** Suudi Arabistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri

Suudi Arabistan	Türkiye
Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarının sayfaları düzgün olup leke, delik, kir, karışıklık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları yanında baskı hataları bulunmamaktadır.	Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının sayfaları düzgün olup leke, delik, kir, karışıklık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları yanında baskı hataları bulunmamaktadır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında farklı renklerin kullanılması dikkat çekici ve motive edicidir. Kitap kapağı ile birlikte ders kitabında ünite, şekil, resim, tablo ve haritalarda farklı renk	Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında farklı renklerin kullanılması dikkat çekici ve motive edicidir. Kitap kapağı ile birlikte ders kitabında ünite, şekil, resim, tablo ve haritalarda farklı renk kullanılmıştır.





kullanılmıştır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının sırt kısmında yazar veya yazarların adı soyadı, basım yıl ve ay bilgileri bulunmamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının arka kapağında basımevi, firma adı, tescilli markası, adresi, basım yılı, ayı ve baskı adedi yer almamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının ön kapağında kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf, yayınevinin amblemi yer almaktadır. Ancak yazar veya yazarların adı soyadı yer almamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabında içindkiler sayfasının kitapta neler olduğunu aktarabildiği, satır arası boşlukların tasarım kurallarına uygun olduğu görülmüştür.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabında düzenleme şeması ve ders kitabının nasıl kullanılması gerektiği açıklanmamaktadır. Kitapta sembollerin, açıklamaların ne anlama geldikleri belirtilmemiştir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının ünitelerin giriş kısmında ya da sonunda ünitelerin özetine yer verilmemiştir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabında ünite kazanımları, öğrenciye verilmek istenen bilgi, değer ve beceriler ünite başlarında bulunmamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabında tablo, şekil, resim ve haritaların neyi ifade ettikleri bunların alt veya üstlerinde bulunmamaktadır. Ders kitabının başında tablolar listesi, şekiller listesi ve haritalar listesine yer verilmemiştir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabında özellikle alt kısımlarda ve iki sayfanın birleşim noktasında yazılar dışında kalacak boşluklar yeterli değildir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının sonunda sözlük, kaynakça, kronoloji, Suudi Arabistan İdari Haritası ve Arap Dünyası Haritası yer almamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitabının sonunda indeks ve yer buldurucu kısmı bulunmamaktadır. Ders kitabının hazırlanmasında katkıda bulunan alan uzmanları, danışmanlar ve öğretmenlere yer verilmemiştir.

Bir kitapta sayfaların biçimleri birbirleri ile tutarlı olmalıdır. Ders kitaplarındaki sayfa düzeni, yazı boyutu, yazı tipi, satır, başlıklar ve metin arası boşluklara her sayfada tutarlı olarak yer verilmiştir.

İki veya daha çok sütun üzerine düzenlenen sayfalar gözü daha çok yorduğu, okumayı güçleştirdiği için sayfalar tek sütun üzerine düzenlenmelidir. Ders kitabı tek sütun üzerine düzenlenmiştir.

Ders kitaplarının kâğıt ebadı 21 x 25,5 cm'dir. Kapak

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının sırt kısmında yazar veya yazarların adı soyadı, basım yıl ve ay bilgileri bulunmamaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının arka kapağında basımevi, firma adı, tescilli markası, adresi, basım yılı ve baskı adedi yer almamaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının ön kapağında kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf, yayınevinin amblemi yer almaktadır. Ancak yazar veya yazarların adı soyadı yer almamaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabı iç kapağının ön yüzünde kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf seviyesi, yayınevinin amblemi, yazar veya yazarların adı soyadı, kitabın 5 yıl süreyle okutulmasının uygun olduğunu belirten Talim ve Terbiye Kurulu kararı bulunmamaktadır. Ancak ders kitabının basıldığı yıl, ay ve yer bilgilerine yer verilmemiştir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabı iç kapağının arka yüzünde editör, dil, ölçme değerlendirme, program geliştirme, rehberlik ve görsel tasarım uzmanları yer almaktadır. Ancak kitabın nasıl ve niçin hazırlandığını anlatan önsöze yer verilmemiştir.

Kitapta genel yayın seri ve dizi numaraları, telif hakkı, baskı kararı, onayı ve baskı sayısı bulunmamaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında içindkiler sayfası kitapta neler olduğunu aktarabilen, satır arası boşlukların tasarım kurallarına uygun olduğu görülmüştür. Ünite başlıkları arial yazı tipiyle 12 punto olarak yazılmıştır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının disiplinler arası anlayışı yansıtan düzenleme şeması ders kitabının nasıl kullanılması gerektiğini açıklamaktadır. Kitapta sembollerin, açıklamaların ne anlama geldikleri belirtilmiştir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının ünitelerin giriş kısmında ya da sonunda ünitelerin özetine yer verilmemiştir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında ünite kazanımları, öğrenciye verilmek istenen bilgi, değer ve beceriler ünite başlarında bulunmamaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında tablo, şekil, resim ve haritaların neyi ifade ettikleri bunların alt veya üstlerinde bulunmamaktadır. Ders kitabının başında tablolar listesi, şekiller listesi ve haritalar listesine yer verilmemiştir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabında özellikle alt kısımlarda ve iki sayfanın birleşim noktasında yazılar dışında kalacak boşluklar yeterli değildir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının sonunda sözlük, kaynakça, kronoloji, Türkiye İdari Haritası ve Türk Dünyası Haritası yer almaktadır. Sözlük içerik olarak zenginleştirilmelidir. Sözlüğe ek olarak coğrafi, ekonomik vb. terimlere kitabın sonunda yer verilmelidir.

Kaynakça zengin olmasına rağmen ünitelerdeki metinlerde

karton kâğıda basılmış, kitabın içindeki sayfalarda beyaz kâğıt kullanılmıştır. Kitap baskılarının kaliteli kuşe kâğıttan olması ülkenin ekonomik olarak güçlü olduğunu göstermektedir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitapları devlet tarafından basılmaktadır. Özel yayın evlerinin ders kitabı basmasına izin verilmemektedir. Suudi Arabistan'daki kitap baskılarının kaliteli olması ülkenin ekonomik olarak güçlü olduğunu göstermektedir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında kitap reklamı yapılmamıştır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında konu başlıkları ile içerik arasında tam uyumun olması hazırlık aşamasında disiplinli ve özenli çalışma yapıldığının göstergesidir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında kaynakça bulunmamaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgilerin referansları gösterilirken Kur'an-ı Kerim kaynak olarak gösterilmektedir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında sunuş yoluyla öğretim stratejisi ve düz anlatım tekniği hakimdir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında geleneksel eğitim yaklaşımı benimsenerek bilgi, olgusal düzeyde tanımlanıp dışarıdan içeriye aktarılmış ve bu bilginin yeniden üretiminde hatırlama öncelikli kavram olarak kullanılmaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında boşluk doldurmalı, kısa cevaplı ve eşleştirmeli değerlendirme tercih edilmiştir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında çok fazla resim bulunduğu görülmektedir. Görsel öğrenme kalıcılığı arttırmada etkili olmaktadır ancak fazla resim dikkatin dağılmasına neden olmaktadır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında bilginin öğrencilere doğrudan nakledildiği tespit edilmiştir. Bu durum öğrencide keşfetme becerisini köreltmektedir.

kaynakçaya gereğince atıf yapılmamıştır. Bu durum kaynakçadan yeterince faydalanılmadığını göstermektedir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitabının sonunda indeks ve yer buldurucu kısmı bulunmamaktadır. Ders kitabının hazırlanmasında katkıda bulunan alan uzmanları, danışmanlar ve öğretmenlere yer verilmemiştir.

Bir kitapta sayfaların biçimleri birbirleri ile tutarlı olmalıdır. Ders kitaplarındaki sayfa düzeni, yazı boyutu, yazı tipi, satır, başlıklar ve metin arası boşluklara her sayfada tutarlı olarak yer verilmiştir. İki veya daha çok sütun üzerine düzenlenen sayfalar gözü daha çok yorduğu, okumayı güçleştirdiği için sayfalar tek sütun üzerine düzenlenmelidir. Ders kitabı tek sütun üzerine düzenlenmiştir.

Ders kitaplarının kâğıt ebadı 19 x 27 cm'dir. Kapak karton kâğıda basılmış, kitabın içindeki sayfalarda beyaz kâğıt kullanılmıştır. Kitap baskılarının kaliteli kuşe kâğıttan olması ülkenin ekonomik olarak güçlü olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı'nca ve yapılan ihale ile özel yayın evleri tarafından da basılmaktadır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında kitap reklamı yapılmamıştır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında konu başlıkları ile içerik arasında tam uyumun olması hazırlık aşamasında disiplinli ve özenli çalışma yapıldığının göstergesidir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında kavrama yer verilmiştir. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında kavramların tanımlanmaması programın yapılandırmacı anlayışta olmasıyla açıklanabilir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgilerin referansları gösterilerek öğrencilere bilimsel olarak kaynak sorgulama ve kaynak kullanma alışkanlığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının tamamı yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Ders kitapları içeriği sosyal bilgiler öğretim programıyla uyumludur. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında buluş yolu ile öğrenme stratejisi, tartışma ve örnek olay yöntemleri kullanılmıştır.

Tablo 2'de görüleceği üzere her iki devletin sosyal bilgiler ders kitapları karşılaştırıldığında; Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Türkiye'deki kitaplara oranla çok fazla görselin olduğu, her iki devletin kitaplarında da konuların ve içeriklerin tam uyum halinde olduğu, ölçme değerlendirmede Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı, Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında ise alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerine yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının farklılaşan yönleri ise; Suudi Arabistan ders kitaplarının davranışçı yaklaşımla hazırlanmış olması, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanmasıdır. Bu düşünceye varmada etkili olan faktörler: Suudi Arabistan ders ve çalışma kitaplarının tümünde öğrencilere



bilginin hazır olarak sunulması, daha çok bilgi ve kavrama düzeyinde becerilerin yer alması, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey düşünme becerilerinin yer almaması, ezbere öğrenme anlayışının kitaplarda hakim olması ve ürüne yönelik değerlendirme yapıldığı görülürken; Türkiye ders kitaplarında yapılandırmacı anlayışın etkili olması, öğrencilerde üst düzey düşünme becerilerine ağırlık verildiği, ürüne yönelik değil de sürece yönelik değerlendirmenin önemsendiğidir. Ayrıca, Suudi Arabistan ders kitaplarında, kaynakça, sözlük, kronoloji, Suudi Arabistan İdari Haritası ve Arap Dünyası Haritası bulunmamakta iken; Türkiye'deki kitaplarda, kaynakça, sözlük, kronoloji, Türkiye İdari Haritası ve Türk Dünyası Haritası bulunmaktadır. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarının özellikleri Tablo 3'te karşılaştırılmıştır.

**Tablo 3.** Suudi Arabistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler Çalışma Kitaplarının Özellikleri

<b>Suudi Arabistan</b>	<b>Türkiye</b>
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğrenci yaş ve seviyesine uygun olduğu görülmüştür.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğrenci yaş ve seviyesine uygun olduğu görülmüştür.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki boşluk doldurma etkinliklerinde boşluklar uygun uzunluğa sahiptir.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki boşluk doldurma etkinliklerinde boşluklar yeterince uzun değildir.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerden günlük yaşamla benzer olanlar bulunmamaktadır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerden günlük yaşamla benzer olanlar bulunmaktadır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin çeşitliliği yeterli değildir.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin çeşitliliği yeterlidir.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında gezi, gözlem, inceleme ve araştırma etkinliklerine yeterince yer verilmemiştir.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki gezi, gözlem, inceleme ve araştırma etkinlikleri uygun sayıda ve özelliktedir.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin çevre şartlarına göre değiştirilebilir esnekliğe uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin çevre şartlarına göre değiştirilebilir esnekliğe tam olarak uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğrencilerde kitap okuma alışkanlığı kazandırmada uygun özellikte olmadığı anlaşılmıştır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğrencilerde kitap okuma alışkanlığı kazandırmada uygun özellikte olduğu anlaşılmıştır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerde teknolojiden faydalanılmaya yönelik etkinlikler bulunmaktadır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerde teknolojiden faydalanılmaya yönelik etkinlikler bulunmaktadır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında belirli gün ve haftalarla ilgili etkinliklere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarının sağlam, kolay taşınabilir ve kullanılabilir özelliklerine uygun olduğu görülmüştür.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarının sağlam, kolay taşınabilir ve kullanılabilir özelliklerine uygun olduğu görülmüştür.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında baskı hatalarının olmadığı tespit edilmiştir.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında baskı hataları bulunmaktadır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya, geçmiş, bugün ve geleceği karşılaştırmaya yönelik etkinlikler bulunmamaktadır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında kronoloji ve zaman çizelgeleri oluşturmaya, geçmiş, bugün ve geleceği karşılaştırmaya yönelik etkinlikler bulunmaktadır.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki sorularda genellikle bilgi ve kavrama basamağı düzeyine örnek olacak etkinliklere yer verilmiştir.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki sorularda bilgi ve kavrama düzeyi basamaklarına örnek olacak etkinliklere yer verilmiştir.
Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki alıştırmalar ve soruların her öğrenci seviyesine göre uygun özellik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.	Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki alıştırmalar ve soruların her öğrenci seviyesine göre uygun özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3'te görüleceği üzere her iki devletin sosyal bilgiler çalışma kitaplarının benzer yönleri şunlardır; iki devletin çalışma kitapları öğrencilerin yaş ve seviyelerine uygundur. Kitaplarda baskı kalitesi yüksek olup herhangi kir ve leke bulunmamaktadır. Kitaplar ulaşılabilir ve kullanışlıdır. Her iki devletin sosyal bilgiler çalışma kitaplarının farklı yönleri şunlardır; Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında ise gezi gözlem vb. gibi farklı etkinliklerin yer almadığı, öğrencileri bıktırıcı birtakım özellikler gösterdiği, örnek olarak; boşluk doldurmalı etkinliklerin çok fazla yer alması, öğrencilerin seviyelerinin çok dikkate alınmadığı, daha çok bilgi ve kavrama basamağına yönelik etkinliklerin yer aldığı görülmekte iken; Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarının daha nitelikli olduğu ve öğrenciler için farklı etkinliklere yer verdiği tespit edilmiştir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki boşluk doldurma etkinliklerinde boşluklar uygun uzunluğa sahipken, Türkiye'deki kitaplarda yer alan etkinliklere ait boşluklar uygun özelliğe sahip değildir. Sonuç olarak; her iki ülkede de sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarının amaçları, içerikleri, öğrenme öğretme süreçleri ve değerlendirme aşamasında gözlenen farklılıklar devletlerin programları oluştururken temele aldıkları felsefeden kaynaklanmaktadır. Benzer yönler ise devletlerin ihtiyaçlarından oluşmaktadır. Bu benzerlik de programların dört temel ögesi olan amaçlar, içerik, öğrenme öğretme süreçleri ve ölçme ve değerlendirmesinde anlam bulmaktadır.

### SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Eğitim öğretim ortamı düşünüldüğünde tüm teknolojik ilerleme ve gelişmelere karşın ders kitaplarının dolayısıyla da çalışma kitaplarının okullarda kullanılan temel kaynak olmaya devam ettiği görülmektedir. Bu durum ders kitaplarının eğitim öğretim sürecinin en çok kullanılan ve en önemli bilgi kaynaklarından biri olarak günümüzde önemini koruduğunu göstermektedir. Ayrıca, ders kitapları devletlerin politik, sosyal, hukuki, felsefi ve dini tutumlarını geniş bir bakış açısıyla var olan algılarını da yansıtarak onlar hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan önemli araçlardır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan konuların içeriğinin geliştirilmesi neticesinde, öğrencinin daha iyi sosyal ilişkiler kurması, yakın çevresini ve ülkesini tanıması, Anayasa'da tanınan haklarını bilmesi, geçmişini öğrenmesi ve devletini sevmesi mümkün hale gelecektir.

Eğitim politikaları tanzim edilirken sistem belirleyiciler, resmî ideolojinin amaçlarını icra etme noktasında çok çeşitli enstrümanlardan istifade eder. Bu materyaller arasında ders kitaplarının etki düzeyi itibarıyla mühim bir rol üstlendiklerini söylemek mümkündür. Zira ders kitapları hem sınıf içi etkinliklerde bir kılavuz hem de müfredatın önemli bir tamamlayıcısı konumundadır. Öğrenci zaviyesinden bakıldığında ise onların doğrudan temas kurdukları temel materyallerdir (Esen, 2003). Eğitim programlarının ana öğelerinden birisi olan ders kitapları (Hali, 2014), eğitim sürecinin nesnel (Çotuksöken, 2010) ve çağdaş bir şekilde (Güler, 2012) yürütülmesinde de kritik bir öneme sahiptir. Suudi Arabistan ve Türkiye'de 2015-2016 yılında okutulmakta olan sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılıklı incelenmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Suudi Arabistan'da 2015-2016 eğitim öğretim yılında sosyal bilgiler ders kitapları sadece devlet tarafından basılırken, Türkiye'de sosyal bilgiler ders kitapları hem devlet hem de özel yayın evleri tarafından basılmaktadır. Suudi Arabistan ve Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında konu başlıkları ile içerik arasında tam uyum bulunmaktadır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarına göre daha az kavramın yer aldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlük ve kaynakça bölümlerinin bulunmadığı, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ise sözlük ve kaynakça bölümlerinin yer aldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarının davranışçı yaklaşıma göre hazırlandığı, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının ise yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlandığı saptanmıştır. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinin sosyal bilgiler öğretim programıyla uyumlu olduğu belirlenmiştir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında sunuş yoluyla öğretim stratejisi ve düz anlatım tekniğinin hâkim olduğu, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ise buluş yolu ile öğrenme stratejisi, tartışma ve örnek olay yöntemlerinin kullanıldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlendirme sürecinde, boşluk doldurmalı, kısa cevaplı ve eşleştirmeli değerlendirme sorularına yer verildiği, Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ise çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, kısa cevaplı, doğru-yanlış, açık uçlu sorulardan oluşan test ve sınavlara yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Suudi Arabistan sosyal

bilgiler ders kitaplarında, Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarına göre fazla sayıda resmin yer aldığı saptanmıştır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında ilk sırada %63,3 oranı ile din kavramı yer almaktadır. Bu durum İslam dininin doğduğu bölgede hüküm süren Suudi Arabistan'ın toplumsal uzlaşmayı sağlama vasıtası olarak dini kullanmasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte laiklik kavramına hiç yer vermeyerek Suudi Arabistan Devleti, dini politik amaçla yasallaştırma aracı olarak kullanmaktadır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında ikinci sırada %28,2 oranı ile milliyetçilik kavramı yer almaktadır. Bu sonuç Suudi Arabistan'ın duygusal ve heyecanlı oluşuyla açıklanabilir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında üçüncü sırada %5,2 oranı ile vatandaşlık kavramı yer almaktadır. Vatandaşlık kavramı bağlamında oluşturulan alt kavramlarda hak kavramı oranı %12,5 ve yükümlülük kavramı oranı %87,5'tir. Suudi Arabistan ders kitaplarında yükümlülükler ile kanun ve kurallara itaat vurgulanırken, devletin istediği tip vatandaşın itaatkâr olmasını hedeflediği görülmektedir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında dördüncü sırada %2 oranı ile Osmanlı kavramı yer almaktadır. Osmanlı kavramı algısının pozitif oranı %68,1 ve negatif oranı %31,8'dir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında Osmanlı Devleti, kuruluşundan başlanarak II. Abdülhamid'in tahtan indirildiği zamana kadar işlenmektedir. Osmanlı Devleti'nin, Abbasi Devleti'nden sonra İslam'ın koruyuculuğunu yaptığı ders kitaplarında ele alınmıştır. Suudi Arabistan ders kitaplarını farklı yapan özellik, dördüncü sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar Hz. Muhammed'in İslam Devleti'nin dolayısıyla da İslamiyet olgusunu sıkça vurgulamasıdır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders kitaplarında son sırada %1 oranı ile iç sorun kavramı yer almaktadır. İç sorun kavramının içeriğinde ilk sırada %48,2 ile çevre sorunları bulunmaktadır. İç sorun kavramının içeriğinde ikinci sırada %42,4 ile ekonomik sorunlar yer almaktadır. Bu durum Suudi Arabistan'ın en önemli yer altı gelir kaynağı olan petrolün sonu olabilen ve önemini zamanla yitirebileceği düşüncesinden hareketle öğrenciye zamanında bilinç kazandırılmak istenmesiyle açıklanabilir. İç sorun kavramının son sırasında %9 oranı ile iç güvenlik sorunları bulunmaktadır. Bu durum Suudi Arabistan'ın iç güvenliği, çevre ve ekonomik sorunlar kadar önemsemediği şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ilk sırada %41,7 oranı ile milliyetçilik kavramı yer almaktadır. Bu kavram altında incelenen millet algısında daha çok tarafsız söylem hakimdir. Bununla birlikte millet algısına yönelik olumlu söylem de fazladır. Tekrar edilme sıklığında millet algısı ilk sırada yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin vatan algısında daha çok yansız söylem hakimdir. Bununla birlikte vatan algısına yönelik olumlu söylem de fazladır. Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet algısında daha çok yansız söylem hakimdir. Bununla birlikte devlet algısına yönelik olumlu söylem de fazladır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kahramanlık algısında askeri kimlik öne çıkmaktadır. Tekrar edilme sıklığında kahramanlık algısı ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ordu algısında yansız söylem bulunmaktadır. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında ikinci sırada %28,1 oranı ile haklar, yükümlülükler ve kanunlar kavramları temelinde ele alınan vatandaşlık konuları yer almaktadır. Vatandaşlık kavramları Osmanlı tarihi hem de batı tarihi konuları içerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı devleti ve batı tarihine yer verilirken amaç vatandaşlık öğretimi yapmak olmuştur. Osmanlı kavramının sayıca yoğun olmasının nedeni vatandaşlık öğretimi konularına zemin hazırlamasındandır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını daha çok hakları olan bireyler olarak algılamaktadır. Devletin daha çok liberal vatandaşlık modelini benimsediği anlaşılmıştır. Üçüncü sırada %13,9 oranı ile din kavramı yer almaktadır. Din kavramı insan hakları temelli vatandaşlık öğretimi yapılırken ve Türk tarihinde İslam devletleri anlatılırken vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti diğer dinlere göre İslamiyet'e ders kitaplarında daha fazla yer vermiştir. İslamiyet'e Hristiyanlık dinine göre 2,5 kat daha fazla pozitif söylemde bulunulmuştur. Hristiyanlıktan genel olarak olumsuz ifadelerle söz edilmiştir. Bu olumsuz ifade daha çok Orta Çağ Avrupa'sındaki kilisenin özgür düşünceye karşı giriştiği baskılarla ve kilisenin Anadolu ve Orta Doğu'ya karşı düzenlenen Haçlı Seferlerinde aldığı öncü rol ile açıklanabilir. Eski Türk dini ve Musevilğe karşı ders kitaplarında tarafsız söylem bulunmaktadır. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında frekans yoğunluğu bakımından dördüncü sırada %12,4 oranı ile Osmanlı kavramı yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin tarihi temelinde Osmanlı Devleti'nin yer almasıyla açıklanabilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı devletine yaklaşımında daha çok tarafsız söylem içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı'ya karşı pozitif söylem negatif söylemden 5 kat daha fazladır. Frekans yoğunluğu



bakımından beşinci sırada %3,7 oranı ile iç sorun kavramı yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan iç sorunlar çevre kirliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda devletin diğer sosyal, siyasi ve ekonomik problemlerine daha az yer verilmiştir. Suudi Arabistan ve Türkiye’de 2015-2016 yılında yürürlükte olan sosyal bilgiler çalışma kitaplarının karşılıklı incelenmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin davranışçı öğrenme anlayışına uygun olarak hazırlandığı, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki etkinliklerin ise yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki soruların bilişsel alanın bilgi ve kavrama düzeyine yönelik olduğu ve etkinlik çeşitlerinin sayıca az olduğu, boşluk doldurma ve doğru yanlış gibi geleneksel değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki soruların bilişsel alanın bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinden örnekleri içerdikleri ve etkinlik çeşitlerinin fazla olduğu, ürünü değerlendirmekten öte sürecin değerlendirildiği çağdaş değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında bilgi, açıklama ve etkinliklerin ezbere yönelik bir anlatımla verildiği, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında bilgi, açıklama ve etkinliklerin oluşturmaya ve inşa etmeye yönelik bir anlatımla verildiği saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında dikkat çekmenin kullanılmadığı, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında dikkat çekmenin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında öğrencinin bilgiyi keşfetmesine yardımcı olacak sorulara yer verilmediği, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında ise öğrencinin bilgiyi keşfetmesine, araştırmasına ve oluşturmaya yardımcı olacak sorulara yer verildiği belirlenmiştir.

Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayan öğrenme stratejileri ile ilgili açıklamaların kullanılmadığı, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlayan öğrenme stratejileri ile ilgili açıklamaların yer aldığı saptanmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarındaki değerlendirme etkinliklerinin birbirinin aynısı, sıkıcı ve çeşitlilik göstermediği anlaşılmış, buradan da istenilen faydanın sağlanamadığı, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarının değerlendirme etkinliklerinde ise çeşitlilik, farklılık ve orijinallik içeren etkinliklerin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarının, dönemlik, küçük boy ve hafif olması nedeniyle taşımalarının kolay olduğu saptanmıştır. Suudi Arabistan ve Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında zaman zaman eski konuları hatırlatmaya yönelik etkinliklere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında soru cevap tekniğinin ağırlıklı olarak kullanıldığı, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında boşluk doldurma, doğru yanlış, çoktan seçmeli, kısa ve uzun cevaplı sorulara yer verildiği belirlenmiştir. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında öğrenme stratejilerini uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilmediği, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında ise öğrenme stratejilerini uygulamaya yönelik etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Suudi Arabistan sosyal bilgiler çalışma kitaplarında etkinliklerin sadece ürünü değerlendirmeye yönelik boşluk doldurma, eşleştirme ve doğru-yanlış değerlendirme yöntemleri ile sınırlı olduğu, Türkiye sosyal bilgiler çalışma kitaplarında süreci ölçmeye yönelik proje, performans ve öğrenci ürün dosyalarının tercih edildiği değerlendirilmenin yanında, geleneksel değerlendirme yöntemlerinin de kullanıldığı saptanmıştır.

Araştırmada Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi, insan hakları, adalet gibi kavramlar sıklıkla yer almaktadır. Bu kavramlarla öğrencilere evrensel bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmaktadır. Öğrencilerin tüm dünyayı ilgilendiren konulara, problemlere karşı duyarlı olmaları, yalnızca kendi ülke ve uluslarının değil, dünyadaki birbirinden farklı ülke ve toplumların özelliklerini de kavramaları hedeflenmektedir. Öğrencilere eleştirel düşünme, problem çözme, araştırma ve sorgulama gibi becerilerin kazandırılmak istendiği anlaşılmıştır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarında, Türkiye’nin aksine demokrasi ve insan hakları kavramları hiç yer almamaktadır. Buradan ilgili ülkenin dışarıdan herhangi bir müdahaleye izin vermediği ve dış dünyaya karşı kapalı kutu imajı verdiği anlaşılmaktadır. Suudi Arabistan sosyal bilgiler öğretim programı ve kitaplarında düz anlatım ve soru cevap gibi öğretmen merkezli yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir. Aksoy’a (2004) göre, düz anlatım ve soru cevap gibi öğretmen merkezli yöntemler öğrencilerin mevcut yaratıcı



düşünme yeteneklerini köreltmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin öğrenciyi aktif kılan bir yöntem olan probleme dayalı öğrenmeyi uygulaması gerektiğini ifade etmektedir.

Bu araştırma Türkiye ile Suudi Arabistan sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarını kapsamaktadır. Ders ve çalışma kitaplarına evrensel boyutta bakabilmek amacıyla uluslararası öğrenci değerlendirme programı sınavlarında başarılı, gelişmiş ülkelerin sosyal bilgiler kapsamındaki öğretim programları, ders kitapları ve çalışma kitapları incelenebilir.

### **Araştırmacı(lar)ın Beyanı**

**Araştırmacıların katkı oranı beyanı:** Yazarlar eşit oranda katkı sağlamışlardır.

**Çatışma beyanı:** Herhangi bir çatışma beyanı yoktur.

**Destek ve teşekkür:** Belirtilmemiştir.

### **Kaynakça**

- Akpınar, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlikler hakkındaki görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 338-346.
- Aksoy, B. (2004). *Coğrafya öğretiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akman, Ö. ve Çay, M. M. (2019). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. 3. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*, 18-21 Nisan, Bodrum, Türkiye.
- Cömert, G. (2019). *İran sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çotuksöken, B. (2010). İnsan hakları ve felsefe. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Dere, İ. ve Uçar, A. (2020). Küresel bağlantılar öğrenme alanının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımalarının incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(2), 212-240.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46.
- Demirel, Ö. (2006). *Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem.
- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Erdoğan, İ. (2006). *Çağdaş eğitim sistemleri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı eğitim*. <https://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/kegitim-1.pdf> Erişim Tarihi: 02/07/2018
- Esen, Y. (2003). Okul bilgisi ve ders kitapları. M. T. Bağlı ve Y. Esen (Edt.), *Ders kitaplarında insan hakları: İnsan haklarına duyarlı ders kitapları* içinde (ss. 5-19). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Gökdemir, Z. (2010). *Suudi Arabistan ders kitaplarında Türkler ve Türk imajı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, İ. (2012). *Tarihin toplumdaki işlevi ve yeri*. İstanbul: Elif.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.

- Gündoğdu, Y. (2013). Suudi Arabistan eğitim sistemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 135-158.
- Hali, S. (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 158-166.
- Işık-Durna, N. (2007). *Türk-Alman eğitim sistemlerinde (Bavyera Eyaleti) ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi konularının karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- İbrahimova, S. (2002). *Azerbaycan ve Türkiye`de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- İnci, S. (2009). *Türkiye sosyal bilgiler programının karşılaştırmalı incelemesi (Kanada (Ontorio), İrlanda, ABD (New York, Kaliforniya), Finlandiya, Yeni Zelanda)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Kab, İ. (2012). *Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya'daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Komisyon (2014). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Evren.
- Komisyon (2016). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Koza.
- Komisyon (2016). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Berkay.
- Komisyon (2016). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Korza.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Osmanoğlu, A. E. (2012). *Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının karşılaştırılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, Z. (2011). Basra körfezinin değişen dinamikleri İran, ABD, Suudi Arabistan ilişkileri. İstanbul: Beta.
- Özkaral, T. C. (2015). *İlkokul ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler kapsamındaki öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans)*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Öztürk, M. ve Çığır-Dikyol, Ç. (2013). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının yeryüzünde yaşam ünitesinin yapılandırmacı eğitim anlayışına göre değerlendirilmesi. *HAYEF Journal of Education*, 10(2), 61-68.
- Saçlı, E. (2007). *Türkiye'de ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler ders kitapları ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia ve Los Angeles eyaletlerinde aynı yaş grubundaki öğrencilere okutulan ders kitaplarının şekil ve içerik yönünden karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tabak, S., & Yaylak, E. (2020). The place of root values in social studies textbook. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 5(8), 1-51.
- Taşkın, M. ve Açıklın, M. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğretmen tercihlerine göre incelenmesi (İstanbul ili örneği). *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 133-146.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 209-225.
- Türkoğlu, A. (2012). Karşılaştırmalı eğitim nedir?. S. Aynal (Ed.). *Karşılaştırmalı eğitim yansımaları* içinde (ss. 1-22). Ankara: Pegem.



- Ulu-Kalın, Ö. ve Koçoğlu, E. (2017). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının farklı okunabilirlik formüllerine göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 2202-2220.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Rabi el-İbtidai, Riyad.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Hamis el-İbtidai, Riyad.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Derasat el-Ejtemaiyya, el-Saf el-Sadis el-İbtidai, Riyad.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Et- Terbiyetü'l Vataniiyye, el-Safel-Evvel el-Mutavassıt, Riyad.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Et- Terbiyetü'l Vataniiyye, el-Saf el-Sani el-Mutavassıt, Riyad.
- Vizara el-Terbiye ve el-Talim, el-Memleke el-Arabiyye el-Suudiyye (1436-1437). Et- Terbiyetü'l Vataniiyye, el-Saf el-Salis el-Mutavassıt, Riyad.
- Yaylak, E. (2020). Opinions of secondary school students with interactive social studies notebooks (ISSN) on values development. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 15(3), 33-55.
- Yaşar, R. (2007). *Suudi Arabistan'daki mutavassıt (ortaokul) 1. sınıf tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi programları ile Türkiye'deki 6. sınıf sosyal bilgiler eğitimi programlarının karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, T. (2006). *Türkiye'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ile Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıf tarih derslerinin muhteva yönünden karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yılmaz-Önkür, Ş. (2004). *Fransız eğitim sisteminin ilköğretim II. kademesinde (collége) uygulanan sosyal bilgiler programının analizi ve Türkiye'deki programlarla karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yüceer, D. (2011). *Danimarka ve Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler programlarının analizi ve karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.